

De 'voetafdrukken' van de dader **Boeven vangen met geografische daderprofilering**

door **Godfried Nevels**

In de internationale opsporing krijgt geografische daderprofilering de afgelopen jaren steeds meer erkenning. Hoewel de onderzoeksmethode geen hard bewijs oplevert, kan deze rechters wel helpen hun onderzoek doelgerichter uit te voeren door de aandacht op een geografisch afgebakend gebied te richten. Ook in Nederland wint geografische daderprofilering – hoewel bescheiden – steeds meer terrein. Toch maken niet alle Nederlandse politieregio's gebruik van de kennis en expertise van een geografische profiler. Een gemiste kans?

Foto links: pyromaan Johnny B. stichtte zijn branden dicht bij zijn huis in 't Zandt

77 **Koud bloed** nr. 19

National Profiler Kim Rossmo

Aan het einde van de jaren negentig werd de Canadese stad Vancouver geteisterd door een opvallend groot aantal verdwijningen van jonge vrouwen. Alle verdwijningen vonden plaats in Downtown Eastside, een arme wijk die geplaagd werd door misdaad, geweld, drugsgebruik en prostitutie. De tientallen vermiste vrouwen waren vrijwel allemaal drugsverslaafd en werkzaam in de seksindustrie. Met name in de periode van 1995 tot 1999 werd een toenemend aantal vrouwen als vermist opgegeven. De Vancouver Police Department, die de vermissingen in onderzoek had, zag geen onderlinge samenhang en behandelde de vermissingen als op zichzelf staande zaken. Totdat in 1998 rechercheur Kim Rossmo de zaak analyseerde en tot de conclusie kwam dat de vermissingen juist wel aan elkaar gerelateerd waren. Gebruikmakend van de door hem ontwikkelde methode geographic pro-

filing kwam Rossmo tot de conclusie dat bijna alle vermissingen het werk waren van een seriemoordenaar die zich doelbewust op de prostituees van Downtown Eastside richtte. Zijn leidinggevend namen Rossmo's analyse echter niet serieus en weigerden zelfs het door hem geschreven persbericht, juist bedoeld om de vrouwelijke inwoners van Downtown Eastside te waarschuwen, openbaar te maken.

Door oplopende interne conflicten zag Rossmo zich in 2001 gedwongen te stoppen met zijn werkzaamheden als rechercheur. Toch zou de Canadese politie in hetzelfde jaar nog moeten toegeven dat de toenemende verdwijningen het gevolg zouden kunnen zijn van het werk van een seriemoordenaar. De zaak kwam vervolgens in een stroomversnelling en leidde in februari 2002 tot de arrestatie van William Pickton, de man die later tot levenslang werd veroordeeld voor de moord op zes vermiste vrouwen (ten minste twintig andere vermissingen waarvan Pickton werd verdacht zijn nooit bewezen). Terugkijkend betreurt Rossmo de gang van zaken en is hij van mening dat de zaak veel eerder had kunnen worden opgelost, volgens hem zelfs al aan het eind van 1999. Voor zover bekend was dit het eerste strafrechtelijke onderzoek waarin geographic profiling van doorslaggevend belang was geweest en – als het eerder serieus was genomen – de levens van enkele vrouwen had kunnen redden.

Voetafdrukken

Kim Rossmo promoveerde in 1995 in de criminologie (als eerste Canadese politiemann ooit) op een dissertatie over de onderzoeksmethode die bekend is geworden als geografische daderprofilering. Deze rechetechneek gaat uit van de veronderstelling dat misdaad tijdsgewijs én geografisch niet willekeurig voorkomt, maar dat er een reden is dat misdrijven op bepaalde tijdstippen en op bepaalde locaties plaatsvinden. Zo worden veel delicten gepleegd op plaatsen waar de dader in zijn dagelijkse leven regelmatig komt, zoals in de omgeving van zijn woning, de route van zijn woning naar zijn werkplek of onderweg naar vrienden en familie. Het zijn in ieder geval plekken die de dader goed kent en waar hij zich veilig voelt. Door vertrouwdheid met de omgeving kan de dader een geschikt doelwit kiezen, is hij bekend met de mate van toezicht en kent hij de vluchtroutes. Meerdere gepleegde delicten op verschillende locaties laten vaak een geografisch en tijdsgewijs patroon zien. Door dit geografisch patroon te ontrafelen kunnen rechercheurs hun onderzoek meer

**Het zijn in ieder
geval plekken die
de dader goed
kent en waar hij
zich veilig voelt.**

Des te meer plaatsen delict bekend zijn, des te groter de nauwkeurigheid van het geografisch profiel.

afgebakend en doelgericht verrichten. Kaarten met locaties van delicten zijn als het ware ‘voetafdrukken’ van een dader: waar een feitelijke voetafdruk iets zegt over de lengte en bouw van een persoon, kan een ‘voetafdruk’ op een kaart duidelijkheid verschaffen over het geografisch handelen van een dader en over de wijze waarop hij met zijn slachtoffers omgaat. Eigenlijk wordt op deze wijze een tipje van de sluier opgelicht van de duistere binnenwereld van een dader. Helaas levert geografische daderprofilering geen keihard bewijs en lost het geen misdaden op. Wel kan het leiden tot het maken van betere tactische keuzes in het strafrechtelijk onderzoek, zoals bijvoorbeeld het plaatsen van camera’s op specifieke locaties of door de focus op een bepaalde woonwijk te richten.

De plaatsen waar misdrijven feitelijk zijn gepleegd vormen dé basis van geografische daderprofilering. Des te meer plaatsen delict bekend zijn, des te groter de nauwkeurigheid van het geografisch profiel. De geografische profiler onderzoekt de overeenkomsten tussen deze plaatsen delict. Op welke dagen en tijdstippen zijn de misdrijven gepleegd? Hoe zijn de plaatsen delict bereikbaar? Wat zijn de vluchtroutes van de dader? Een persoonlijk bezoek aan deze locaties is dan ook van groot belang. Zoals Rossmo aangeeft in het onderzoek naar een seriemoordenaar: ‘Tijdens de bezoeken aan de plaatsen delict, zoek ik naar geografische aanwijzingen: het stratenpatroon, doorgaande routes, paden voor joggers, openbaar vervoer en nachtclubs. Aan gezien de moorden in dit geval ’s nachts plaatsvonden, zullen we de bezoeken nog eens herhalen wanneer het donker is.’ Het geheim van geografische daderprofilering is om verder te kijken dan de stippen op een kaart, namelijk om het belang te begrijpen van de door de dader gekozen plaatsen en reisroutes en de vraag te stellen: waarom heeft de dader specifiek voor deze locaties gekozen? Deze zogenoemde ‘geografie van de misdaad’ kan niet los worden gezien van onderzoek naar menselijk gedrag. In de praktijk werken geografische profilers dan ook nauw samen met psychologische profilers. Of zoals Rossmo het verwoordt: ‘Zij zorgen voor het “wie”, wij zorgen voor het “waar”.’

Bufferzone

Uit onderzoek is gebleken dat er een verband bestaat in de afstand tussen de plaatsen delict en het vertrekpunt van de dader. Dit kan worden aangetoond met de zogenaamde distance decay-functie. Deze functie laat zien dat in de zeer directe omgeving van de

woon- of verblijfplaats van de dader sprake is van een bufferzone waarin weinig of geen delicten worden gepleegd, omdat de kans op herkenning in deze zone te groot is. Net buiten deze delictvrije zone maar nog wel in de directe omgeving van de woon- of verblijfplaats neemt het aantal delicten fors toe (de comfortzone van de dader) totdat de afstand zodanig groot wordt dat het aantal delicten vervolgens weer afneemt. Op basis van de tijdstippen en de locaties van onderling verbonden misdrijven probeert geografische daderprofilering te voorspellen in welk gebied de dader mogelijk woonachtig is of wat zijn vertrekpunt is.

Het hoeft dus niet altijd het woonadres van de dader te zijn, maar het kan ook de woning van een vriend of familielid zijn of een plek waar de dader om andere redenen regelmatig komt. Met betrekking tot de reisroutes van daders van meerdere misdrijven komen twee opvallende kenmerken naar voren: de mate waarin het vertrekpunt (zoals de woning) als centraal punt voor hun misdaden dient en de geografische schaal waarop de daders handelen. De schaalgrootte waarin daders actief zijn kunnen in drie categorieën worden ingedeeld: op lokaal niveau, zelfs op loopafstand van het vertrekpunt (pyromaan van 't Zandt); binnen een straal van 20 tot 30 kilometer (The Yorkshire Ripper); op zeer grote afstanden, waarbij lange reisroutes een bewust onderdeel van de delicten vormen (Marc Dutroux).

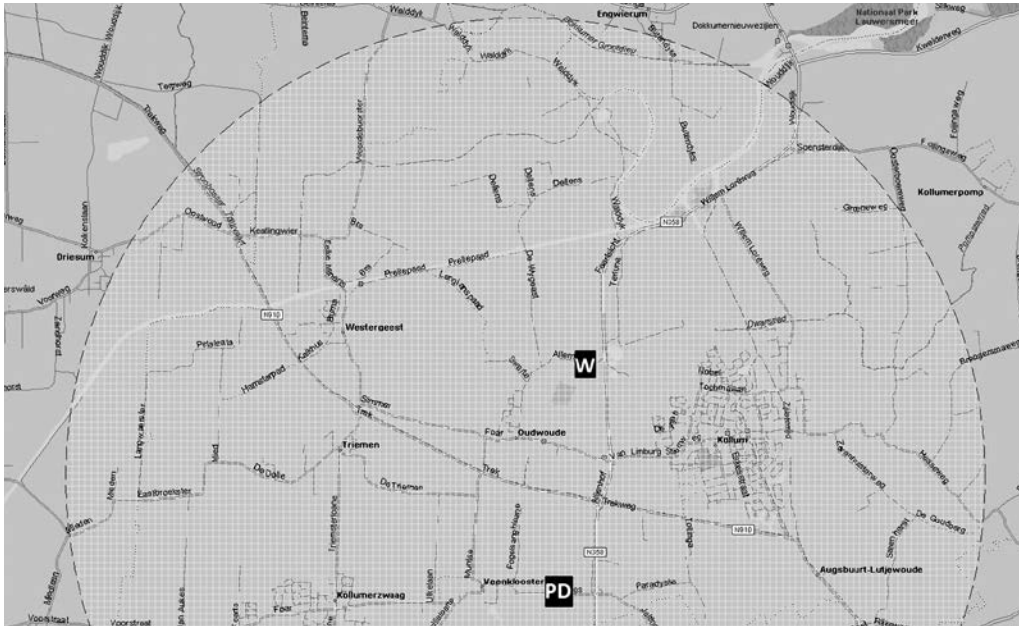
Cirkeltechniek

Een eenvoudig voorbeeld van geografische daderprofilering is de zogenaamde cirkeltechniek. Deze methode heeft als uitgangspunt dat daders hun delicten altijd binnen een zekere straal van hun woning plegen. Wanneer de woning van de dader onbekend is, kan de cirkeltechniek ook omgekeerd worden toegepast, namelijk door het trekken van cirkels rondom plaatsen delict (in plaats van de woning van de dader). In het gebied waar de verschillende cirkels de grootste overlap hebben, zou dan mogelijk de woning of het vertrekpunt van de dader kunnen liggen. Ervaring van opgeloste zaken leert namelijk dat de kans dat een dader woonachtig is binnen de cirkel die de twee meest afgelegen misdrijven doorsnijdt minstens 50% is. Nadeel van de cirkeltechniek is dat deze alléén kan worden toegepast als er sprake is van een lokale dader die alle delicten binnen een kort tijdsbestek heeft gepleegd. Kortom, een duidelijke beperking van de effectiviteit van deze methode.

Een recent voorbeeld van toepassing van de cirkeltechniek is het onderzoek naar de moord op Marianne Vaatstra. Op basis van de veronderstelling dat de dader zich per fiets van en naar de

Deze methode heeft als uitgangspunt dat daders hun delicten altijd binnen een zekere straal van hun woning plegen.

Kaart van de omgeving van de plaats delict in de buurt van Kollum, met de cirkeltechniek

plaats delict heeft begeven, was het rechercheteam uitgegaan van een cirkel van 5 kilometer rondom de plaats delict. Alle binnen dit cirkelgebied woonachtige mannen die ten tijde van de moord op Marianne tussen de 16 en 60 jaar oud waren, werden in september 2012 door het Openbaar Ministerie opgeroepen om vrijwillig DNA af te staan.

Een oproep waaraan meer dan 90% van de aangeschreven mannen gehoor heeft gegeven. Enkele maanden later werd op grond van het DNA-onderzoek de 45-jarige Jasper S. als verdachte aangehouden. Achteraf bleek het vermoeden van de recherche te kloppen: Jasper S. woonde slechts 2,5 kilometer ten noorden van de plek waar het lichaam van Marianne werd gevonden.

Ontoereikend

In complexere zaken met een groter aantal delicten die over een langere tijdsperiode zijn gepleegd is de cirkelmethode ontoereikend. Geografische daderprofilering maakt voor deze zaken dan ook gebruik van speciaal ontwikkelde software. Programma's als Crime-Stat, Dagnet en Rigel helpen de profiler om grote hoeveelheden data (zoals de plaatsen delict) te verwerken en in korte tijd miljoenen wiskundige berekeningen uit te voeren. De uitkomsten van deze berekeningen kunnen dan met behulp van geografische informatiesystemen (GIS) op een kaart worden gezet: door gebruik te maken van verschillende kleuren wordt visueel weergegeven hoe waar-

schijnlijk het is dat de dader in een bepaald gebied woonachtig is.

Niet alle zaken lenen zich voor geografische daderprofilering. Zo zijn er enkele voorwaarden waaraan moet worden voldaan om een zo betrouwbaar mogelijk eindresultaat te krijgen:

De dader heeft een vaste woon- of verblijfplaats. Deze locatie vormt de uitvalsbasis voor het plegen van delicten. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen zogenaamde marauders (stropers) die woonachtig zijn in het gebied waar de delicten worden gepleegd en de commuters (reizigers) die daarbuiten wonen. Het zijn de stropers die tot de doelgroep behoren waarvan een geografisch profiel kan worden gemaakt. Het vertrekpunt van een stroper hoeft niet altijd zijn huidige woning te zijn. Andere lokaties zijn ook mogelijk, zoals bijvoorbeeld een woning waar de dader lang geleden als kind is opgegroeid. Het is in ieder geval een plek waar de dader zich veilig en vertrouwd voelt. Ook is het mogelijk dat een dader meerdere vertrekpunten heeft, zoals bijvoorbeeld zijn eigen woning én de woning van zijn vriendin. Hier moet bij het opmaken van een profiel wel degelijk rekening mee worden gehouden. Bij de categorie reizigers kan geen volledig geografisch profiel worden gemaakt. Wel kan globaal worden vastgesteld uit welke richting een dader mogelijk komt of waar zijn zoekgebied voor het plegen van delicten ligt.

Er is sprake van één dader. Bij meerdere daders kan sprake zijn van meerdere woon- of verblijfplaatsen als vertrekpunt, waardoor het lastiger wordt om voorspellingen te doen. De daders kunnen immers delicten in steeds wisselende samenstelling plegen. Ook kan bij meerdere daders één dominante dader leiden tot vervuiling van de gegevens waarmee moet worden gewerkt. Een voorbeeld van een groep van meerdere daders is de Bende van Nijvel, die België in het begin van de jaren tachtig terroriseerde met moorden, overvallen, inbraken en diefstallen. In een dergelijk onderzoek kan geografische daderprofilering alleen worden toegepast om een gezamenlijke uitvalsbasis te traceren (Canadese profilers hebben dit onderzocht en zijn uiteindelijk tot een comfortzone van de Bende van Nijvel gekomen: een gebied bestaande uit 70 straten in de Belgische gemeente Sint-Genesius-Rode).

De dader volgt een bepaalde routine. De lokaties van delicten en de volgorde waarin deze zijn gepleegd kunnen iets zeggen over

**Niet alle zaken
lenen zich voor
geografische
daderprofilering.**

de dagelijkse routine van de dader, zoals bijvoorbeeld delicten die plaatsvinden op weg naar huis, naar de werkplek of naar uitgaansgelegenheden. Als de dader bewust van zijn routine afwijkt om de politie op het verkeerde spoor te zetten, wordt het maken van een geografisch profiel echter een stuk lastiger.

Alle delicten horen bij dezelfde dader. Als delicten van andere dader(s) ten onrechte in de analyse worden betrokken, leidt dit tot vervuiling van de onderzoeksgegevens en daardoor tot een minder betrouwbaar profiel.

Delicten zijn willekeurig over de omgeving verdeeld. De routine van de dader bepaalt zijn delictgedrag. Deze routine wordt echter weer beïnvloed door specifieke kenmerken van de omgeving, die zowel een natuurlijke (een rivier of berg) als menselijke (wegen, bruggen, uitgaansgelegenheden) oorsprong hebben. Hierdoor worden delicten willekeurig over de omgeving verdeeld. Verder blijkt uit onderzoek dat een grotere onderlinge afstand tussen plaatsen delict vaak ook leidt tot een grotere afstand tussen deze plaatsen delict en de uitvalsbasis van de dader.

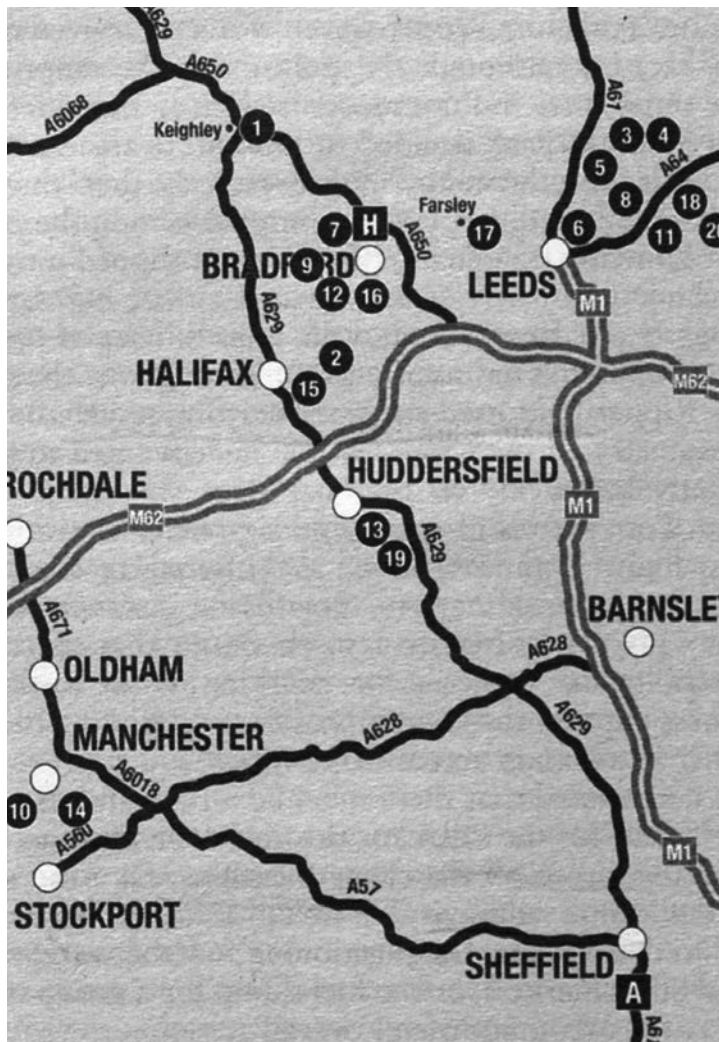
Er moet sprake zijn van meerdere delicten. Eén plaats delict zegt weinig tot niets over de woon- of verblijfplaats van een dader. Des te groter het aantal delicten die aan elkaar verbonden zijn, des te nauwkeuriger het geografisch profiel. Zo gaat Rossmo in zijn werkzaamheden uit van een minimum aantal van vijf delicten.

De plaats delict kan per zaak verschillen. Bij moordzaken zijn plaatsen delict eenvoudig te vinden. Maar bij verdwijningen wordt dit lastiger, met name als het onduidelijk is waar de slachtoffers precies zijn verdwenen. Als vermiste personen op een later tijdstip op bepaalde locaties dood worden teruggevonden, leidt dit weer tot een geheel andere omschrijving van een plaats delict.

In het buitenland zijn meerdere zaken (mede) door toepassing van geografisch onderzoek opgelost, zelfs ruim voordat Rossmo geografische daderprofilering als onderzoeksmethode had geïntroduceerd. Een goed voorbeeld hiervan binnen Europa is het onderzoek naar The Yorkshire Ripper, een seriemoordenaar die in de periode van juli 1975 tot januari 1980 in de Engelse regio West-Yorkshire ten minste dertien vrouwen heeft omgebracht. Nadat na jaren onderzoek nog steeds geen dader was gevonden, werd

Een goed voorbeeld hiervan binnen Europa is het onderzoek naar de The Yorkshire Ripper

Boven: seriemoordenaar Peter Sutcliffe, The Yorkshire Ripper

Links: het geografische profiel van The Yorkshire Ripper

in 1980 besloten om de locaties van de dertien moorden en de vier pogingen tot moord te gebruiken voor twee geografisch-wiskundige berekeningen, in het Engels aangeduid als navigational metrical tests.

De eerste berekening had betrekking op het zwaartepunt van de misdaden die aan The Yorkshire Ripper werden toegerekend. De uitkomsten hiervan wezen op een zwaartepunt in de directe omgeving van de stad Bradford. De tweede berekening richtte zich meer op het tijdstip van het delict in samenhang met de specifieke dag (maand en jaar). Hier stond de gedachte centraal dat de dader niet bereid zou zijn om 's avonds laat een delict te plegen als hij daarna nog een lange rit naar huis moest ondernemen. Uit deze berekening bleek dat de 's avonds laat gepleegde delicten

Een mooi bewijs van de werking van geografische technieken in een opsporings- onderzoek!

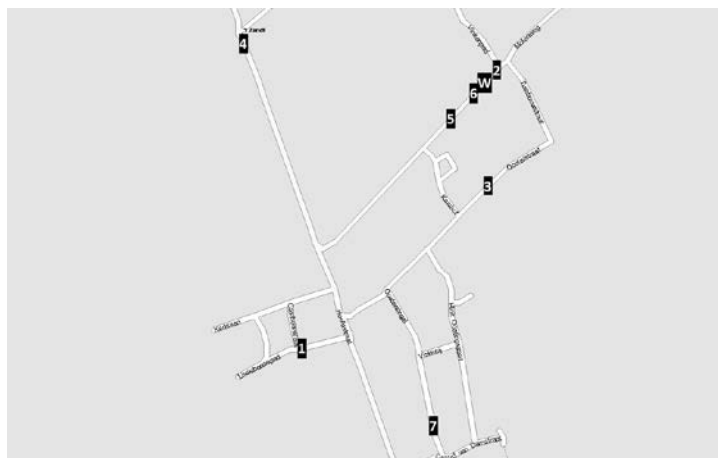
in de steden Leeds en Bradford hadden plaatsgevonden. Beide berekeningen legden dus de nadruk op de stad Bradford.

Drie weken later, begin januari 1981, werd de 34-jarige Peter Sutcliffe aangehouden omdat hij een prostituee in zijn auto had en daarnaast met valse kentekenplaten reed. Aangezien hij fysieke overeenkomsten vertoonde met de (tot dan toe) bekende compositietekening van The Yorkshire Ripper, werd hij door de Britse politie ook daarover ondervraagd. Na belastende vondsten tijdens een doorzoeking in zijn woning, gaf Sutcliffe een dag later toe dat hij de jarenlang gezochte seriemoordenaar was. Wat bleek zijn woonadres te zijn? Een woning aan 6 Garden Lane in Heaton, een wijk in het noorden van de stad Bradford... Een mooi bewijs van de werking van geografische technieken in een opsporingsonderzoek! Hoewel deze methode niet direct tot de aanhouding van Sutcliffe had geleid, die immers meer bij toeval in beeld kwam, hielp deze de rechercheurs wel om hun aandacht op de woonplaats van Sutcliffe te vestigen. De focus op Bradford in combinatie met de compositietekening van The Yorkshire Ripper had eveneens tot de oplossing van de zaak kunnen leiden.

Twentse dierenbeul

In Nederland wordt geografische daderprofilering in beperkte mate toegepast. Voor zover bekend zijn er in ons land slechts twee geografische daderprofilers werkzaam, die onderzoek hebben verricht voor onder meer de KLPD en de politieregio's Limburg-Zuid, Kennemerland en Twente. Een voorbeeld uit de Nederlandse praktijk waarbij geografische daderprofilering wel is toegepast én een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot het oplossen van een serie misdrijven, is het onderzoek naar de Twentse dierenbeul. Deze dader was van 2000 tot 2004 verantwoordelijk voor in totaal 38 zeer wrede dierenmishandelingen.

Tijdens het onderzoek werd de dader ook verdacht van (een op dat moment onopgeloste) moord op een zwerver. Gelet op de onderlinge afstand zijn vervolgens 30 delicten meegenomen in een geografische analyse. Samen met het gedragskundig profiel heeft de uitkomst van de analyse geleid tot een lijst van 20 verdachten. Eén van de personen op deze lijst bleek na verder onderzoek uiteindelijk de gezochte dader te zijn. Het vermoedelijke vertrekpunt dat in deze zaak door geografische analyse werd aangewezen, lag (achteraf gezien) slechts 650 meter verwijderd van de woning van de dader!

Linksboven pyromaan Johnny B. en een kaart van de branden in 't Zandt

Een logische – maar door de politie vaak genegeerde – opvatting is dat daders die te voet hun misdrijven plegen over het algemeen dichterbij de plaatsen delict woonachtig zijn dan daders die van autovervoer gebruikmaken. Een voorbeeld hiervan is de zaak van de pyromaan van 't Zandt. Gedurende de tweede helft van 2007 werd dit kleine Groningse dorp geteisterd door een opmerkelijk groot aantal branden. In december 2007 werd de in 't Zandt woonachtige Johnny B. op verdenking van meerdere brandstichtingen als verdachte aangehouden. Een jaar later werd Johnny B. door de rechtbank schuldig bevonden en veroordeeld tot 24 maanden gevangenisstraf, waarvan 9 maanden voorwaardelijk. Als de ten laste gelegde brandstichtingen chronologisch op een kaart

worden weergegeven, valt het op dat deze (uitgezonderd de laatste twee) binnen een straal van een paar honderd meter van zijn woning aan de Molenweg 41 bevinden. Dit komt overeen met de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek, waaruit blijkt dat de helft van de seriebrandstichters binnen een straal van 1,5 kilometer van hun woonadres actief zijn.

Klassiek patroon

Het valt op dat Johnny B. zich niet volledig aan het klassieke patroon van een seriebrandstichter heeft gehouden. Dit patroon bestaat uit de volgende stappen: de eerste paar branden in de directe omgeving van het vertrekpunt (rekening houdend met de bufferzone) en de latere branden op grotere afstand hiervan. Hoewel de eerste locatie in de reeks branden in de omgeving van de woning van Johnny B. lag maar buiten de bufferzone, vond de tweede brand juist binnen deze bufferzone plaats, slechts een paar huizen verwijderd van waar hij toen woonde. Waarom deze onlogische keuze? Een mogelijke verklaring is dat Johnny B. uit overmoed heeft gehandeld. Door maandenlang niet door de politie te zijn getraceerd heeft hij zich steeds machtiger en onaantastbaarder gevoeld. Een gevoel wat alleen maar sterker zou zijn geweest als Johnny B. ook verantwoordelijk was voor de vier branden die in de eerste helft van 2007 in 't Zandt hadden plaatsgevonden. Het is ook mogelijk dat Johnny B. het lef had om dit te doen omdat hij zich simpelweg veilig en vertrouwd voelde in een voor hem zeer bekende omgeving. Of koos hij bewust voor een onlogische volgorde van de branden om zo de politie op een dwaalspoor te brengen? Alleen de dader zal hierover uitsluitsel kunnen geven.

Na brandstichtingen op twee andere locaties in 't Zandt keerde Johnny B. voor de vijfde en zesde brand weer terug naar de straat waar hijzelf woonachtig was. Weer een onlogische en brutale vervolgstap van de pyromaan, des te meer omdat de zesde brandstichting voor het eerst overdag in de vroege ochtend werd gepleegd (in tegenstelling tot de eerdere momenten dat hij in het donker toesloeg). Blijkbaar was de dader bereid om meer risico te nemen. Dit leidt tot de vraag: waarom? Het is mogelijk dat het gevoel van opwindning van de dader door het grote aantal gepleegde delicten geleidelijk was afgenomen. Door uitgerekend de bouwkeet van de buurman aan te steken en deze daarna zelf te 'ontdekken' zou de dader weer dezelfde opwindning kunnen voelen als tijdens de eerste brandstichtingen.

Dit leidt tot de vraag: waarom?

Interessante uitspraken

Het interview van Johnny B. met RTV Noord op 23 november 2007 over de branden in 't Zandt past ook in dit plaatje. Wat is er mooier om de media als 'onschuldige getuige' te woord te staan, wetende dat je zelf de dader bent? Terugkijkend op dit interview in de wetenschap dat Johnny B. kort daarna als dader werd aangehouden, heeft hij daarin enkele interessante uitspraken gedaan. Zo merkte Johnny B. op: 'Het is niet best. Ja, we hopen dat het snel ophoudt. Ja, de mensen worden er bang van. Niemand durft meer van huis te gaan. Ja, het is een beetje... We hopen dat het snel ophoudt. Dan is de rust weer terug in 't Zandt.' In plaats van te zeggen dat *hij* hoopt dat de brandstichtingen stoppen, gebruikt Johnny B. het woord *we*. Ook heeft hij het over *de mensen*. Neemt hij met dit woordgebruik bewust afstand van zijn rol als dader? Op de vraag waarom Johnny B. denkt dat de dader niet uit 't Zandt afkomstig is, antwoordde hij: 'Ja, anders zou-ie wel ophouden denk ik. Ik vind... De politie zei van nou, misschien een groot DNA-onderzoek omdat ze bloed hebben gevonden. Dan ga ik ervan uit toch, als het een pyromaan uit 't Zandt is, dat-ie stopt.' Een DNA-onderzoek zou voor Johnny B. fataal zijn. Werd de grond hem te heet onder de voeten en probeerde hij met deze uitspraak de aandacht van 't Zandt als mogelijke woonplaats van de dader af te leiden? Feit is in ieder geval dat de hieropvolgende drie branden op steeds grotere afstand van de woning van Johnny B. plaatsvonden, namelijk één in het zuiden van 't Zandt en twee buiten het dorp in het nabijgelegen Godlinze en Zeerijp.

Held-types

Het wekt verbazing dat Johnny B. in het geografisch beperkte gebied van een dorp als 't Zandt (met weinig bebouwing en slechts enkele straten), in staat was om op zo veel verschillende locaties brand te stichten. Des te meer door de aanwezigheid van politie en leger in het dorp en de groeiende aandacht van de media. Blijkbaar zag hij in en rondom de dorpskern voldoende interessante mogelijkheden om de delicten te plegen. De geografische verspreiding van de branden geeft samen met de bijbehorende data en tijdstippen in ieder geval concrete aanwijzingen dat de dader zijn uitvalsbasis in hetzelfde gebied had.

Daarnaast is het opmerkelijk hoe goed Johnny B. in de beschrijving van de FBI past van een seriebrandstichter die handelt uit opwinding of die op zoek is naar aandacht of erkenning: 'Se-

Een DNA-onderzoek zou voor Johnny B. fataal zijn.

Seriebrandstichters op zoek naar aandacht hebben de behoefte om zichzelf belangrijk te voelen.

riebrandstichters op zoek naar erkenning zijn onder meer de “held-types” die de brand ontdekken, anderen waarschuwen of redden, of helpen bij het blussen van de brand. Seriebrandstichters op zoek naar aandacht hebben de behoefte om zichzelf belangrijk te voelen. Seriebrandstichters die uit opwinding handelen richten zich op een bekend gebied, binnen 1 tot 2 mijl van hun woning, en lopen naar de plaats delict.’ Ook het klassieke profiel van een Amerikaanse pyromaan komt grotendeels met Johnny B. overeen: mannelijk, blank, ’s nachts actief, jong, alleenstaand en met een bovengemiddelde intelligentie.

Dat geografische daderprofilering ook vandaag de dag een actueel onderwerp is, blijkt wel uit het onderzoek naar de Utrechtse serieverkrachter. In de periode van 1995 tot 2001 was deze dader verantwoordelijk voor zeven verkrachtingen en elf pogingen hiertoe. Het onderzoek heeft tot op heden nog niet tot een oplossing van de zaak geleid. In het begin van het onderzoek werd een Engelse profiler ingezet, die op grond van zijn analyse concludeerde dat de dader vermoedelijk woonachtig was in de omgeving van het Utrechtse voetbalstadion Galgenwaard.

Een conclusie die tien jaar na de laatstbekende verkrachting door de rechtspsychologen Van Koppen en Van der Kemp wordt tegengesproken. Zij uiten kritiek op de werkwijze van de Engelse profiler, die in zijn berekening aan alle gepleegde delicten dezelfde waarde heeft toegekend. Van Koppen en Van der Kemp zijn meer genuanceerd te werk gegaan. Door meerdere clusters van delicten als enkel delict te beschouwen én een onderscheid te maken in misdrijven die de dader per fiets en per brommer heeft gepleegd, komen zij tot een andere conclusie: de dader moet in het zuiden van De Bilt woonachtig zijn (geweest). De onderzoekers hebben hun bevindingen aan de Utrechtse politie aangeboden met het verzoek om alle mannen die in de periode van de verkrachtingen in het zuiden van De Bilt woonachtig waren aan een DNA-onderzoek te onderwerpen. Vooralsnog is aan dit verzoek nog geen gehoor gegeven. Wel heeft het Openbaar Ministerie recentelijk opdracht gegeven tot een DNA-verwantschapsonderzoek om zodoende mogelijke familieleden van de serieverkrachter te achterhalen. Hopelijk kan een dergelijk onderzoek, dat in 2012 de zaak Marianne Vaatstra heeft opgelost, ook leiden tot de aanhouding van de dader die de inwoners van Utrecht zo lang in zijn greep heeft gehad.

Investeringsen

Zolang er sprake is van meerdere delicten van dezelfde dader beperkt de toegevoegde waarde van geografische daderprofilering zich niet alleen tot misdrijven als moord of verkrachting, maar kan deze ook in onderzoeken naar roofovervallen, diefstallen en brandstichtingen worden toegepast. De veelzijdige mogelijkheden maken dat deze onderzoekstechniek in Nederland een nog grotere bijdrage kan leveren aan het oplossen van een breed scala aan misdrijven. Daarvoor is dan wel noodzakelijk dat de bekendheid van geografische daderprofilering wordt vergroot en dat men hierin ook de nodige investeringen doet, met name in het opleiden van toekomstige profilers. Op dit moment is deze opleiding alleen in het buitenland te volgen. Door de opleiding naar Nederland te halen en deze door hier werkzame profilers te laten doceren, zou een eerste serieuze stap worden gezet in de ontwikkeling en toekomstige toepassing van geografische daderprofilering in Nederland.

Geraadpleegde literatuur

'Place, space and police investigations: hunting serial violent crimes', D. Kim Rossmo, artikel in *Crime Prevention Studies* Volume 4 (1995); *Geographic Profiling*, D. Kim Rossmo (2000); Geografische daderprofilering, Peter J. van Koppen, Jasper J. van der Kemp & Christianne J. de Poot, artikel in *Het recht van binnen: psychologie van het recht* (2002); *Mapping murder: the secrets of geographical profiling*, David Canter (2007); 'Geografische daderprofilering', Guido te Brake & Aletta Eikelboom, *Politie & Wetenschap* (2008)

De veelzijdige mogelijkheden maken dat deze onderzoekstechniek in Nederland een nog grotere bijdrage kan leveren aan het oplossen van misdrijven.